

Μέθοδος αξιοποίησης της Τέχνης στην εκπαιδευτική πράξη

Αλέξης Κόκκος

Καθηγητής Εκπαίδευσης Ενηλίκων στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο|
Πευκακίων 13, Αγία Παρασκευή, 15342
email: a-kokkos@otenet.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μέθοδος που παρουσιάζεται στο Εργαστήριο αφορά στην αξιοποίηση της αισθητικής εμπειρίας (νοούμενης ως συστηματικής παρατήρησης έργων ζωγραφικής, γλυπτικής, λογοτεχνίας, ποίησης, καθώς θεατρικών και κινηματογραφικών έργων) στο πλαίσιο της εκπαίδευσης. Η μέθοδος βασίζεται σε σύνθεση των θεωρητικών προσεγγίσεων των Dewey, Sartre, Gardner, Efland, Perkins, Olson, Harvard Graduate School of Education, Watzlawick, Freire που αφορούν στη μαθησιακή λειτουργία της αισθητικής εμπειρίας. Στη συνέχεια θα παρουσιαστεί, μέσω ενός παραδείγματος, η παραπάνω μέθοδος. Το παράδειγμα αφορά στην παρατήρηση ενός πίνακα του Πικάσο, που αφορά στο περιβάλλον. Θα εξηγηθεί ο τρόπος με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί, ακολουθώντας μια σειρά Σταδίων («Υποκίνηση Ενδιαφέροντος», «Αρχική Παρατήρηση», «Δημιουργική Παρατήρηση», «Εμβάθυνση και Κατανόηση», «Σύνθεση», «Σύνδεση με την ύλη του μαθήματος») μπορούν να χρησιμοποιούν έργα τέχνης στο πλαίσιο της διδασκαλίας τους για το περιβάλλον.

ΛΕΞΕΙΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ

Αισθητική εμπειρία, Δημιουργικότητα, Έργα Τέχνης, Φαντασία, Ολιστική προσέγγιση, Ενδιαφέρον, Παρατήρηση, Εμβάθυνση, Κατανόηση, Σύνθεση.

ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Στο Εργαστήριο παρουσιάζεται μια μέθοδος αξιοποίησης της αισθητικής εμπειρίας στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής πράξης. Η μέθοδος περιλαμβάνει τέσσερα θεωρητικά προτάγματα, που αντλούνται από διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις σχετικά με τη μαθησιακή λειτουργία της αισθητικής εμπειρίας. Περιλαμβάνει, επίσης, έξι στάδια εφαρμογής.

Τα προτάγματα

Πρώτον, υιοθετείται η άποψη των στοχαστών του Palo Alto, ότι για να πραγματοποιηθεί ολοκληρωμένη μάθηση χρειάζεται η αλληλοσυμπληρωνόμενη λειτουργία των δύο ημισφαιρίων του εγκεφάλου. Αυτό σημαίνει ότι οι εκπαιδευτικοί φροντίζουν να ενεργοποιείται τακτικά, μέσω της αισθητικής εμπειρίας — αλλά και άλλων εναυσμάτων — το — συνήθως παραμελημένο — δεξιό ημισφαίριο, ώστε να διευκολύνεται η ολιστική και διαισθητική αντίληψη των καταστάσεων και να ενισχύεται με αυτόν τον τρόπο ο κριτικός στοχασμός επάνω στις αντιλήψεις, που έχουμε για την κοινωνική πραγματικότητα.

Δεύτερον, υιοθετείται η άποψη των Dewey, Efland, Gardner, Green, και του Harvard Graduate School of Education, ότι η αισθητική εμπειρία είναι σκόπιμο να αποτελεί ένα από τα κεντρικά στοιχεία κάθε εκπαιδευτικής διεργασίας. Αυτό συνεπάγεται ότι οι εκπαιδευτικοί

σχεδιάζουν τα διδακτικά στάδια με τρόπο που να περιλαμβάνουν συχνά, όπου είναι λειτουργικό, μαθησιακές ευκαιρίες μέσω της τέχνης.

Τρίτον, αξιοποιείται η ιδέα του Freire ότι η ολιστική διερεύνηση ενός ζητήματος μέσω της επαφής των συμμετεχόντων με πολλαπλές αισθητικές εμπειρίες ενισχύει καταλυτικά τη μαθησιακή διεργασία.

Τέταρτον, αξιοποιούνται οι ιδέες των Perkins, Olson, Broudy κ.ά. σχετικά με την άντληση νοήματος μέσα από τη συστηματική παρατήρηση της τέχνης.

Τελευταίο, αλλά ιδιαίτερα σημαντικό, πρόταγμα είναι ότι οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να είναι ενήμεροι ότι ορισμένοι μαθητές ίσως δεν αισθάνονται άνετα απέναντι στα έργα τέχνης, δεν έχουν την επιθυμία να τα διερευνούν ή/και δυσκολεύονται να αποκρυπτογραφούν το νόημά τους. Πρόκειται για μαθητές που δεν διαθέτουν – εξαιτίας των κοινωνικών συνθηκών που τους διαμόρφωσαν – το πολιτισμικό κεφάλαιο που προϋποτίθεται για την εξοικείωση με την τέχνη. Χρειάζεται λοιπόν οι εκπαιδευτικοί να καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να διαμορφώνονται συνθήκες, που επιτρέπουν σε όλους τους συμμετέχοντες να έχουν συναισθηματική, διανοητική και πολιτισμική πρόσβαση στην κατανόηση της τέχνης.

Με βάση αυτά τα προτάγματα οι εκπαιδευτικοί μπορούν να σχεδιάζουν τα στάδια της μαθησιακής διεργασίας χρησιμοποιώντας την τέχνη σαν μαθησιακό εργαλείο ώστε να προσεγγίζονται δημιουργικά τα διάφορα θέματα.

Στάδιο 1: «Υποκίνηση Ενδιαφέροντος». Ο εκπαιδευτικός υποκινεί το ενδιαφέρον των μαθητών προκειμένου, με έναυσμα κάποιο τμήμα της διδακτέας ύλης, να αναπτύξουν δημιουργικά τον προβληματισμό τους γύρω από ένα θέμα (λ.χ. το περιβάλλον), μέσα από την παρατήρηση ορισμένων έργων τέχνης (έργων ζωγραφικής, ποιημάτων, λογοτεχνικών έργων, κινηματογραφικών ή θεατρικών έργων κ.ά.)

Στα παρακάτω στάδια, σαν παράδειγμα, παρουσιάζεται το έργο του Πικάσο «Γυναίκα με Περιστερία» (Εικόνα). Γίνεται ανάλυση του έργου με βάση τις παρακάτω ερωτήσεις που διαμόρφωσε ο David Perkins. Μέσα από την παρατήρηση του Πίνακα αναμένεται να αναπτυχθεί προβληματισμός σχετικά με τη σχέση του ανθρώπου με τον ζωικό κόσμο και ευαισθητοποίηση σε ό,τι αφορά στην προστασία του ευρύτερου περιβάλλοντος. Ας σημειωθεί ότι οι ίδιες περίπου ερωτήσεις μπορούν να τεθούν και για την ανάλυση ποιημάτων, θεατρικών έργων και άλλων μορφών τέχνης.

Centre Georges Pompidou, Musée national d'art moderne, Collections permanentes

Στάδιο 2: «Αρχική Παρατήρηση»

Κατευθυντήριες ερωτήσεις

Τίθεται η πρώτη σειρά ερωτήσεων (μια –μια ή όλες μαζί) μέχρι το διάλειμμα των 1'-2'. Οι απόψεις που διατυπώνονται καταγράφονται στον Πίνακα.

- Ποιες είναι οι πρώτες σκέψεις σας, οι πρώτες αντιδράσεις σας, τα πρώτα συναισθήματά σας, τα πρώτα ερωτήματά σας;
- Τι βλέπετε γενικά;
- Τι είναι αυτό που βλέπετε (ειδικά);
- Τι συμβαίνει εδώ;

- Ποια μπορεί να είναι τα βασικά στοιχεία του έργου;
- Αναρωτηθείτε «τι θέλει να πει».
- Βλέπετε κάτι ενδιαφέρον; Σημειώστε το.
- Σας δημιουργήθηκαν κι άλλα ερωτήματα;
- Πιθανόν η κοινή λογική σας να σας οδηγήσει σε κάποιες αυθόρμητες απαντήσεις. Κρατήστε πρόχειρες σημειώσεις, χωρίς αξιολογικές κρίσεις.

Κάντε ένα διάλειμμα 1'-2' λεπτών. «Απομακρυνθείτε» από το έργο. Ηρεμήστε. Μήπως υπάρχει κάτι που δεν είδατε πριν;

Επιπλέον ερωτήσεις

Τίθεται η δεύτερη σειρά ερωτήσεων, μια –μια. Οι απόψεις καταγράφονται στον Πίνακα.

- Τι άλλο παρατηρείτε; Γιατί αναρωτιέστε; Εντοπίστε ίσως ενδιαφέροντα στοιχεία που δεν είχατε παρατηρήσει πριν;
- Κάνετε ορισμένες πρώτες παρατηρήσεις για τα τεχνικά στοιχεία του έργου (λ.χ. σχήματα, όγκοι, χρωματικοί συνδυασμοί). Τι εντοπίζετε;
- Τι έχετε ανάγκη να διευκρινιστεί περισσότερο; (καταγράψτε το).
- Τι σας υποκινεί την περιέργεια;

Στάδιο 3: «Δημιουργική Παρατήρηση»

Κατευθυντήριες ερωτήσεις

Ίσως διευκολύνει να συζητηθούν πρώτα οι ερωτήσεις μέχρι τη διακεκομμένη γραμμή και ύστερα οι άλλες. Οι ερωτήσεις τίθενται μια-μια. Οι απόψεις καταγράφονται στον Πίνακα.

- Τι συμβαίνει εδώ; Επικεντρωθείτε σε ζητήματα στα οποία θα θέλατε να δώσετε οπωσδήποτε μίαν απάντηση...Ωστόσο μη βιαστείτε να απαντήσετε.
- Υπάρχει ένα γεγονός ή μια «ιστορία» που δεν είχατε δει πριν;
- Ποιες εκπλήξεις υπάρχουν; (λ.χ. παράξενα αντικείμενα, σχέσεις αντικειμένων, χρωματικοί συνδυασμοί, κίνηση, ένα στοιχείο «κλειδί», χρήση του χώρου, ένταξη προσώπων στο χώρο κτλ).
- Αρχίστε να αναρωτιέστε γιατί ο καλλιτέχνης δημιούργησε αυτές τις εκπλήξεις.
- Ποια αίσθηση αποπνέει το έργο; Ποια ψυχική διάθεση δημιουργεί;
- Επεξεργαστείτε το τυχόν αρνητικά ή θετικά συναισθήματά σας ώστε η παρατήρησή σας να γίνει πιο δημιουργική.

Κάντε μια παύση

.....

- Κάνετε πιο διεξοδικές παρατηρήσεις για τα τεχνικά στοιχεία (συνδυασμοί και χροιά χρωμάτων, ισορροπία-εναρμόνιση σχημάτων, σχέση των όγκων μεταξύ τους, αντιθέσεις κτλ.) Εστιάστε στις λεπτομέρειες του έργου και αντιστρόφως δείτε το από μακριά. Τι θέλει να «δούμε» με όλα αυτά ο καλλιτέχνης;
- Ξαναδείτε τις εκπλήξεις- υπερβολές του έργου. Πού και πώς σας εκπλήσσει;
- Πριν «είδατε» μια «ιστορία» στο έργο. Μπορείτε διακρίνετε το κεντρικό του θέμα και τα δευτερεύοντα στοιχεία;
- Υπάρχει κάποιος συμβολισμός στο έργο; Διακρίνετε ένα ή περισσότερα σύμβολα;
- Αναζητείστε το «μήνυμα» του έργου.

- Στο τέλος αυτής τη Φάσης, ας απαντήσουμε σε μια ακόμα ερώτηση: Ποιες πληροφορίες που τυχόν γνωρίζουμε για τον καλλιτέχνη, το έργο του και την εποχή του μας βοηθούν ώστε να εμβαθύνουμε στην ανάλυσή μας;

Αξιοποιούνται κυρίως οι συνεισφορές των μελών της ομάδας. Ο εκπαιδευτής σε αυτή τη Φάση δίνει διευκρινίσεις για τα πολύ βασικά σημεία: (Τοποθέτηση στο χώρο και το χρόνο).

Στάδιο 4: «Εμβάθυνση και Κατανόηση»

Κατευθυντήριες ερωτήσεις (σε ομάδες εργασίας)

- Επανέλθετε στα στοιχεία που σας εξέπληξαν και βρήκατε ενδιαφέροντα. Ξεκαθαρίστε αυτό που βλέπετε. Γιατί ο καλλιτέχνης ενέργησε με αυτόν τον τρόπο; Υπάρχει τελικά κάποιο μήνυμα και, αν ναι, πώς εντάσσεται μέσα στο έργο; Τελικά “τι κρύβεται” πίσω από αυτό που βλέπουμε;

- Στις προηγούμενες φάσεις παρατηρήσατε μερικά τεχνικά στοιχεία. Πώς αυτά τα στοιχεία ενεργοποίησαν την παρατήρησή σας και τη σκέψη σας;

- Ποια από τα στοιχεία του έργου (τεχνικά ή θεματικά) προσδίδουν σημασίες-βαρύτητες; (Για να τα εντοπίσετε καλύτερα, αναρωτηθείτε λ.χ.: Τι θα γινόταν αν αλλάζατε ένα χρώμα, ή να μεταφέρατε ένα αντικείμενο από το ένα σημείο στο άλλο; Κάντε κι άλλες τέτοιες υποθέσεις).

- Ελέγξτε κατά πόσο οι τελικές ερμηνείες και τα συμπεράσματά σας εναρμονίζονται με ό,τι έχετε παρατηρήσει.

Οι εκπρόσωποι των ομάδων παρουσιάζουν τους προβληματισμούς τους στην ολομέλεια. Ο εκπαιδευτής συνθέτει αξιοποιώντας και τις απόψεις που είχαν καταγραφεί στον Πίνακα (από τις προηγούμενες φάσεις).

ΥΣΤΕΡΑ ο εκπαιδευτής δίνει συνοπτικές πληροφορίες (που βρίσκονται στο έντυπο: ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΛΙΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ). Μοιράζει αυτή τη σελίδα στους συμμετέχοντες. Τους εμπνυχώνει να χαρούν για το πόσες από αυτές τις πληροφορίες ανακάλυψαν μόνοι τους. Στη συνέχεια, στην ολομέλεια, γίνονται γενικές συμπερασματικές τοποθετήσεις ως προϊόν των τεκμηριωμένων απόψεων τόσο του εκπαιδευτή όσο και των εκπαιδευομένων.

Στάδιο 5: «Σύνθεση»

Ο εκπαιδευτής ζητάει από τους συμμετέχοντες να εργαστούν πρώτα ατομικά, σιωπηλά για 4'-5' λεπτά, με βάση τα ακόλουθα εναύσματα:

- Ξαναδείτε το έργο με φρέσκια ματιά, στην ολότητά του, συνθετικά, λαμβάνοντάς υπόψη την εμπειρία της παρατήρησης των προηγούμενων φάσεων. Συλλογιστείτε-αναστοχαστείτε επάνω στο έργο.
- Γράψτε ένα σύντομο κείμενο με βάση όλα όσα βιώσατε για αυτό που σας πρόσφερε η διεργασία της παρατήρησης του έργου. (Υπάρχουν διαφορές από την πρώτη ματιά; Σας δημιουργούνται διαφορετικά συναισθήματα; Ενδεχομένως μετασηματίστηκαν κάποιες σκέψεις σας κάποιες παραδοχές, ή υποθέσεις που είχατε κάνει αρχικά;)

Ύστερα, όποιος θέλει παρουσιάζει τις απόψεις του στην ομάδα. Τέλος, ο εκπαιδευτής κάνει τη σύνθεση της όλης διεργασίας.

Στάδιο 6: «Σύνδεση με την ύλη του μαθήματος»

Ο εκπαιδευτικός συνδέει τον προβληματισμό που αναπτύχθηκε με διάφορα άλλα μέρη (προηγούμενα ή επόμενα) της ύλης του μαθήματος.

<p>Στο τέλος του Εργαστηρίου εξηγείται στους συμμετέχοντες ο τρόπος με τον οποίο θα μπορούν στη συνέχεια, στο δικό τους εκπαιδευτικό πλαίσιο, δημιουργούν μόνοι τους αντίστοιχα παραδείγματα και να τα εντάξουν στις διδακτικές ενότητες.</p>
